

Н. М. Тюріна, Н. С. Карвацка

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Рекомендовано

*Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України
для студентів вищих навчальних закладів*

Київ
«Центр учбової літератури»
2013

УДК 339.5(075.8)
ББК 65.428я73
Т 98

*Гриф надано
Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України
(Лист № 1/11-4197 від 28.03.2012 р.)*

Рецензенти:

Іващук І. О. – доктор економічних наук, доцент, заступник директора
Державного науково-дослідного інституту митної справи;

Чухрай Н. І. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри ме-
неджменту організації Національного університету «Львівська політехніка».

Тюріна Н. М. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства [текст]
Т 98 навчальний посібник / Н. М. Тюріна, Н. С. Карвацка. – К.: «Центр учбо-
вої літератури», 2013. – 408 с.

ISBN 978-617-673-128-3

Тематичний зміст навчального посібника дає можливість отримати сис-
темні знання щодо розуміння сутності та видів зовнішньоекономічної діяль-
ності; оцінювання сучасного стану ЗЕД України; особливостей регулювання
зовнішньоекономічної діяльності; форм виходу підприємств на зовнішній ри-
нок; організації та технології міжнародних перевезень; укладання та виконання
зовнішньоекономічних угод; страхування ризиків і ціноутворення у зовнішньое-
кономічній діяльності; проведення економічного аналізу зовнішньоекономічної
діяльності підприємств й визначення її ефективності.

Навчальний посібник буде корисним для студентів економічних спеціаль-
ностей, аспірантів, викладачів, фахівців-практиків у сфері ЗЕД.

УДК 339.5(075.8)
ББК 65.428я73

ISBN 978-617-673-128-3

© Тюріна Н.М., Карвацка Н.С., 2013.

© «Видавництво «Центр учбової літератури», 2013.

ЗМІСТ

Вступ	7
Розділ 1. ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ЇЇ РОЛЬ У РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	8
1.1. Характеристика категорій зовнішньоекономічної сфери	8
1.2. Причини, передумови розвитку зовнішньоекономічних зв'язків та їх вплив на національну економіку	10
1.3. Види, форми та функції зовнішньоекономічної діяльності	12
1.4. Принципи зовнішньоекономічної діяльності	15
1.5. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності	16
1.6. Право на здійснення зовнішньоекономічної діяльності	18
1.7. Актуальність та практична спрямованість дисципліни «Зовнішньоекономічна діяльність підприємства». Структура курсу	20
Розділ 2. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ І ПОКАЗНИКИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	22
2.1. Зовнішньоекономічна політика держави	22
2.2. Зовнішньоекономічна політика України	25
2.3. Основні етапи розвитку ЗЕД в Україні	28
2.4. Характеристика основних показників розвитку зовнішньоекономічного сектора країни	29
2.5. Аналіз та оцінка сучасного стану ЗЕД України	37
2.6. Платіжний баланс України, його структура та характеристика	42
Розділ 3. СИСТЕМА РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	45
3.1. Характеристика системи регулювання зовнішньоекономічної діяльності	45
3.2. Органи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні та їх компетенції	48
3.3. Методи регулювання зовнішньоекономічної діяльності	53
Розділ 4. МИТНО-ТАРИФНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	63
4.1. Сутність та принципи митного регулювання ЗЕД	63
4.2. Митні органи України: структура, завдання, функції	65
4.3. Завдання, форми та види здійснення митного контролю	70
4.4. Характеристика митних режимів	71
4.5. Товарна номенклатура ЗЕД	76
4.6. Порядок митного оформлення товарів	77
4.7. Основні митні документи та порядок їх оформлення	79
4.8. Плата за митне оформлення товарів	81
4.9. Декларування товарів: форми та процедури	82

4.10. Митна вартість та методи її визначення	86
4.11. Мета і сфера застосування правил інтерпретації міжнародних торговельних термінів Incoterms (2000, 2010).	87
4.12. Мито як інструмент економічного регулювання	91
4.13. Єдиний митний тариф України	92
4.14. Види мита та митних ставок	93
Розділ 5. ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНІ ПОДАТКИ У СФЕРІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	99
5.1. Види та функції податків у сфері зовнішньоекономічної діяльності	99
5.2. Сутність та порядок нарахування митних платежів у сфері ЗЕД: митні збори, мито, акцизний збір, ПДВ, єдиний збір.	102
5.3. Особливості оподаткування залежно від митного режиму	119
5.4. Порядок відшкодування ПДВ при здійсненні експортних операцій.	130
5.5. Проблеми бюджетної заборгованості з ПДВ та шляхи їх вирішення	132
Розділ 6. НЕТАРИФНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	135
6.1. Нетарифні засоби регулювання, їх класифікація та характеристика.	135
6.2. Використання нетарифних обмежень в сучасних умовах	138
6.3. Кількісні обмеження: ліцензування та квотування	140
6.4. Порівняльний аналіз ефективності застосування імпортного тарифу та імпортної квоти.	146
6.5. Перелік товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню	146
6.6. Види і способи розподілу ліцензій.	148
6.7. Механізм оформлення документів для отримання ліцензій.	149
6.8. Фінансові засоби нетарифного регулювання: експортні субсидії, експортні кредити, спеціальні імпортні процедури	150
6.9. Антидемпінгові заходи та антидемпінгові мита	157
6.10. Технічні бар'єри. Вимоги про вміст місцевих компонентів. Внутрішні податки і збори.	159
6.11. Сертифікація та стандартизація імпортних товарів	162
6.12. Вимоги до пакування та маркування товарів	165
6.13. Сутність політики державних закупівель	167
Розділ 7. ВАЛЮТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	169
7.1. Сутність, основні принципи та інструменти валютного регулювання	169
7.2. Валютна політика і контроль.	180
7.3. Порядок придбання і використання валюти	183
7.4. Валютні ринки	188
Розділ 8. МІЖНАРОДНІ РОЗРАХУНКИ І БАНКІВСЬКЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	194
8.1. Сутність міжнародних розрахунків	194
8.2. Форми розрахунків у міжнародній сфері	197

8.3. Міжнародні кредитні операції	217
8.4. Міжбанківські розрахунки у сфері ЗЕД	221
8.5. Електронні системи міжбанківських розрахунків	225
8.6. Система клірингу	229
8.7. Оцінка надійності та вибір комерційних банків суб'єктами ЗЕД	233
Розділ 9. ФОРМИ ВИХОДУ ПІДПРИЄМСТВ НА ЗОВНІШНІ РИНКИ	236
9.1. Передумови та мотивація виходу підприємств на зовнішні ринки	236
9.2. Характеристика форм виходу підприємств на зовнішні ринки	238
9.3. Вивчення й аналіз умов ринку	243
9.4. Партнери на світовому ринку: пошук, вибір, встановлення ко- нтакту	253
Розділ 10. ЦІНОУТВОРЕННЯ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	259
10.1. Зовнішньоторговельна ціна: сутність поняття, принципи, класифікація зовнішньоторговельних цін	259
10.2. Цінова політика підприємства. Фактори та функції ціноутво- рення у ЗЕД	261
10.3. Трансфертні ціни: сутність, функції та принципи	263
10.4. Ціноутворення в електронній торгівлі	265
10.5. Специфіка формування цін на продукцію обробної промис- ловості та на сировинні товари	267
10.6. Способи фіксації цін. Базис ціни. Індикативні ціни. Валюта ціни	269
10.7. Цінові знижки та надбавки	272
10.8. Цінові стратегії та етапи формування контрактної ціни	273
Розділ 11. ТОРГОВЕЛЬНО-ПОСЕРЕДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ НА ЗОВНІШНЬОМУ РИНКУ	277
11.1. Сутність та види посередницької діяльності	277
11.2. Класифікація та характеристика суб'єктів посередницької діяльності	280
11.3. Угоди посередницької діяльності	285
11.4. Проблеми становлення та розвитку торговельно- посередницької діяльності в Україні	287
Розділ 12. КОМПЕНСАЦІЙНА ТОРГІВЛЯ У СФЕРІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	289
12.1. Сутність та особливості компенсаційних угод. Класифікація угод зустрічної торгівлі	289
12.2. Операції натурального обміну	293
12.3. Операції, що передбачають участь продавця в реалізації то- варів, запропонованих покупцем	293
12.4. Операції в рамках промислового співробітництва	297
Розділ 13. СТРУКТУРА І ЗМІСТ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ КОНТРАКТІВ	302
13.1. Сутність зовнішньоекономічного контракту. Основні умови укладання договорів	302
13.2. Ризики при укладенні зовнішньоторговельного контракту та шляхи їх подолання	313

Розділ 14. АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	316
14.1. Економічний аналіз у сфері зовнішньоекономічної діяльності підприємства	316
14.2. Аналіз виконання зобов'язань у зовнішньоторгових контрактах	318
14.3. Комплексний аналіз та оцінка виконання зовнішньоекономічної діяльності підприємства	319
14.4. Аналіз раціональності використання коштів у зовнішньоекономічній діяльності підприємства	326
14.5. Оцінка фінансового стану партнерів у зовнішньоекономічній діяльності	328
14.6. Оцінка експортного потенціалу промислових підприємств	330
Розділ 15. РИЗИКИ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇХ СТРАХУВАННЯ	336
15.1. Сутність та класифікація ризиків ЗЕД	336
15.2. Особливості управління ризиками у зовнішньоекономічній діяльності	344
Розділ 16. ТРАНСПОРТНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	356
16.1. Сутність, особливості та види правового регулювання міжнародних перевезень	356
16.2. Організація міжнародних перевезень	359
16.3. Особливості міжнародних перевезень різними видами транспорту	363
16.4. Транспортно-експедиторське обслуговування транспортних перевезень	370
16.5. Товарно-транспортна документація	372
16.6. Міжнародні транспортні коридори.	374
Розділ 17. ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ НА ТЕРИТОРІЇ ВІЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗОН	379
17.1. Створення та функціонування вільних економічних зон в Україні	379
17.2. Світовий досвід розвитку вільних економічних зон	383
17.3. Створення та функціонування офшорних та оншорних юрисдикцій	384
17.4. Офшорний банківський бізнес та його особливості.	394
Список використаних джерел	397

ВСТУП

Зовнішньоекономічна діяльність є професійно орієнтованою дисципліною, що спрямована на вивчення міжнародних аспектів діяльності підприємства, механізмів її регулювання, способів виходу підприємства на міжнародні ринки, алгоритми ведення зовнішньоекономічних операцій та розрахунків за цими операціями. Наукове розуміння управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства є базовим компонентом формування професійних управлінсько-економічних знань студентів економічних спеціальностей.

У навчальному посібнику подані основні матеріали для вивчення дисципліни «Зовнішньоекономічна діяльність підприємства». Висвітлюються питання сучасної теорії та практики ефективного функціонування підприємств на міжнародних ринках, досліджено термінологію міжнародного бізнесу; методи та інструменти регулювання зовнішньоекономічної діяльності; особливості оподаткування, страхування ЗЕД, її митного і валютного регулювання.

Посібник підготовлено відповідно до навчального плану з підготовки фахівців за галузями знань 0306 «Менеджмент і адміністрування» напрямку підготовки 6.03061 «Менеджмент». Зміст навчального посібника «Зовнішньоекономічна діяльність підприємств» повністю відповідає структурі Галузевого стандарту підготовки бакалаврів напрямку «Менеджмент» 2011 року та підготовлений з врахуванням дії нового Митного Кодексу від 13.03.2012 № 4495 — VI.

Зміст навчального посібника «Зовнішньоекономічна діяльність підприємства» включає сімнадцять розділів, які у достатньому обсязі, цілком зрозуміло висвітлюють загальнотеоретичні й практичні здобутки світової та вітчизняної наукової думки у сфері ЗЕД. Посібник навчає студентів: збирати та аналізувати інформацію з метою вибору та дослідження закордонних ринків; аргументувати рішення про вихід на зовнішні ринки; оцінювати кон'юнктуру зарубіжного ринку; планувати стратегію виходу на зовнішні ринки, обґрунтовуючи її вибір; здійснювати пошук та оцінку закордонних партнерів; укладати міжнародні контракти; планувати розміри податків за підсумками ЗЕД, вміти оптимізувати їх; розраховувати митну вартість товару, суму мита, митних зборів, ПДВ при перевезенні товарів через кордон; здійснювати операції з валютними цінностями; страхувати зовнішньоекономічні операції.